

figyelmen kívül hagyta. Reméljük azonban, hogy a bartóki zongorastílusban szerzett nagy tudását és jártaságát a jövőben ezeknek a problémáknak a kutatásával fogja kiegészíteni.

Prahács Margit.

Magyar folyóiratszemle.

Keresztury Dezső a *Magyar Szemlében* irodalmi életünk arcvonalainak kialakulásával foglalkozik «*Irodalmi életünk és társadalmunk*» című tanulmányában. Az a jelenség, hogy legfiatalabb irodalmunk kollektív, szociális élményre és kifejezésre törekvő köreiből mind hangosabb lesz az életbe kapcsolódó «*harcos*» irodalom hirdetése, egyre erősebb ellentétet vált ki a klasszikus, humanista művelődés harcosainál, akik az irodalom igazi életét nem külső harcban látják, hanem belső forrongásban, amely az író lelkében él és saját sorsában korát és az emberiséget mint új szépségek teremtőjét látja. Kétségtelen, hogy az irodalom legalább is oly mértékben szociális jelenség és tett, mint amilyen mértékben alkotás, önkifejezés és formaadás. Társadalmi közösségek vágyainak, konfliktusainak tükrözése, amint az alkotó egyén nem képzelhető el környezetéből és kora nélkül. Irodalmunk szociális lelkiismeretének megbénulása miatt a közszellemet hordozó közönségünk ép oly hibás, mint a kiadó, aki üzletét, az író, aki hírnevét félti a kritikát nem tűrő közszellemtől; mint a kritikus is, aki nem tudja megvédeni sem az író szabadságát, sem a legelőkelőbb szellemünket némely vak támadó despotizmusával szemben. Forradalmi dolognak látszik, de ki kell mondani, hogy irodalmunk nem tölti be szociális hivatását. Ép oly veszélyes tétel, de ki kell mondani, hogy a művészi érték mint sajátos, önmagáért való valóság él és az írói érték első sorban számbajövő meghatározója.

Vagy nem is veszélyes tán, hisz állandóan szaporodnak azok, kik szép általánosságban megállapítják a különböző válságokat, holott nem a válság megállapító hiányoznak, hanem az alkotó, aki túl a vitákon egybefogja mostani életünket, tendenciátlanul és mégis minden tendenciánál többet használva.

Az a rajongás, mellyel a magyar katolicizmus a korán elhunyt szent királyfi nemes és tiszta alakját fölkarolta — írja *Berzeviczy Albert* Szent Imre történelmi alakjáról a *Budapesti Szemlében* —, a régi legendákat tovább és tovább fejlesztette, egy még ma is virágzó vallásos irodalmat teremtett, amely szárnyalásában már nem is kötheti magát a történelem valóságához, hanem mint a mesebeli Csipkerózsza várát a csipkebokor, úgy körülözönlő hősét, hogy a költészet rajongásából alig ismerjük föl a történelmi alakot. A katolikus hitelesítés magyar földön biztonnal igénybe vette a népi képzeletre való hatás eszközeit is. Ezek között pedig nagy szerepet vitt a csodahit. A táltosok jóslatain csüggő magyar nép körében, amint kereszténnyé lett, korán fejlődött ki a csodahit is és ez a hit kölönös szeretettel környezte Imre hercegnek élete és halála által amúgy is misztikus halálát. Egy országban, amely csak kevéssel előbb küzdötte le a pogányság visszaállításának utolsó kísérleteit, egy uralkodóházban, amely még két nemzedékkal előbb pogány volt, az a tény, hogy mindjárt első királya fiával együtt a szentek gloriolájára vált érdemessé, úgy lekötözte azt az uralkodóházat és azt az országot a kereszténységnek, hogy ott többé az új hit megingatására gondolni sem lehetett. És különösen Szent Imre herceg, bármily rövid volt élete, rajongó vallásos buzgalommal kellett, hogy milliókra példaadólag hasson. És minél magasabban állott, annál nagyobbá vált élete példájának ha-

tása. Rajongó korra csak rajongással lehet hatni. Mily hatású az a misztikus fény, mellyel tiszta alakja kortársai előtt tündököl, elképzeltjük, ha látjuk azt a ragyogást, mellyel még most kilenc évszázad sűrű ködén keresztül is bevilágítja emléke a magyar nemzet képzeletét.

Makkai Sándor az erdélyi magyar irodalom fejlődéséhez bevezetésvázlatként az irodalom szelleméről vallott felfogását közli az *Erdélyi Heliikonban*. Minden művészetet, mondja, végtelenen determinál az anyag, amelylyel vagy amelyben magát kifejezi. Az irodalom sajátosságát minden művészettel szemben az adja meg, hogy anyaga a szó és kifejezési síkja a gondolat. Hátránya az irodalomnak a többi művészethez viszonyítva, hogy védtelen, mert az író nem rejtőzhetik színek, vonalak, hangsorok függőnyei mögé, számolnia kell a szavaknak elsősleges logikai értelmével. Ezzel szemben az irodalomnak olyan sajátossága van, amely a többi művészetnél nem feltétlenül szükséges, az t. i., hogy az irodalomnak szelleme van. Szelleme a korszellem művészi megnyilatkozása és ebből érthető, hogy az irodalom minden művészetek között a legmesszebb áll a l'art pour l'art-tól. Az újkor irodalmi szelleme kettős hatásból ötvöződik: a filozófiai és a nemzeti szellem ölekezésének szülötte. A nemzeti szellem kiragyogása megbontja a filozófiai szellem egységét is; a nemzet lelke abban a filozófiai irányban jut egyetemes emberi kifejezésre, amely alkának leginkább megfelel. Így lesz a német irodalom szelleme az idealizmus, az angolé az empirizmus, a franciáé a racionalizmus, az oroszé a miszticizmus. A magyar irodalmat virágzása tetőpontján a racionalizmus táplálta. A nagy háború óriási fordulatot jelent az irodalmi szellem életében. Ez a forduló annyit jelent, hogy a felvilágosodás százados szel-

leme megtört, meghalt. Azzal a világ-megrendítő nagy ténnyel állunk szemben, hogy az Ész korlátlan hatalmába vetett nagy bizalom kiábrándulásba fulladt. Az ilyen korszakban, amely keres, lázasán hányódik, az elveszett szellemi egység, a hiányzó határozott korszellem után eped, az irodalmat három törekvés jellemzi: a hisztoricizmus, amely az elmúlt korszellem ábrázolásához menekül s a történelmi regényeket szüli, akár ítéletül, akár kívántató dicséretül a multra nézve. Az egyéni filozófia vagy filozófiatlanság, amely az irodalomnak bizonyos agitatorikus, rétori és néha prófétai jelleget ad. Az ősgyökérre való visszahajlás, amely a népszellem kutatása és részletekben való ábrázolása által új tartalmat keres az új jövőendő számára a régi forrásokból.

Nagy József «*A tudománypolitika útjai*» címmel ennek az új fogalmi kapcsolatnak szükségességét és lehetőségét bizonyítja a *Debreceni Szemlében*. A tudománypolitika azon a tényen épül föl, hogy a mai kultúra és vele egész életünk a tudomány eredményeiből nőtt ki. Ezt a fundamentumot nem bízhatjuk tovább a véletlenre. Minden téren szükségünk van szakemberekre s ezért tudatos tervszerűséggel törekednünk kell arra, hogy ezek valóban a társadalom rendelkezésére is álljanak. A tudomány életének is megvan a maga menete. A problémák fölvetődése és a megoldások szinte logikus rendben követik egymást. Egy tudományos fölfedezés csak akkor születhetik meg, ha a tudomány állapota erre lehetőséget nyújt. Ha egy probléma megoldására még nem érett a tudomány, akkor hiába minden erőfeszítés: a kérdés megoldatlan marad. A lángelme szerepe abban áll, hogy meglátja a megoldást. De ennek az a feltétele, hogy maguk a tények ott legyenek a zseni előtt. A tények összehordásában rej-

lik a zseniális fölfedezés lehetősége és így a tudomány napszámosai mintegy már eleve kell, hogy összehordják a lángelme művének anyagát. A tudomány munkája iránt való nagyobb érdeklődés és a tudomány munkásainak megszapordása menten megoldaná azt a kérdést is, amit ma a kultúra decentralizációjának új és új tudományos központok létesítése ügyének szoktunk nevezni. Könyvtárak és laboratóriumok keletkeznek és a fiatal tudósok munkatársakra és munkalehetőségekre találnak olyan helyeken is, ahol ma a magányosság és magárahagyottság kínzó gyötrelmei között kénytelen élni egy-egy ifjú tehetség. A tudománypolitika nem csak szükséges, hanem lehetséges is. Korunk racionalizáló törekvései itt is kellő érvényesülést találhatnak, mert a tudományos kutató munkának vannak olyan előfeltételei, amelyek egyenesen kívánatosak teszik a politikai intézkedéseket.

A *Társadalomtudomány* közli Paul Honigsheim kömi professzornak a Társadalomtudományi Társulatban a mozi és rádió szociológiájáról szóló tanulmányát. Amidőn a szociológus a mozit vagy a rádiót vizsgálja, olyan tárggyal áll szemben, amelynek minden államban azonosak a feltételei és azonos a rendeltetése. A szociológus szemében nem a technika a fontos, hanem a kultúrprobléma, amelyet a

mozi és a rádió jelent. Ezeknek szerepét a mai ember kultúrhelyzete szabja meg. A társadalom tömeges lett, városba tódult, specializálódott. Nagy szakadék tátong az egyén vágyai, a képzelőereje alkotta életforma és megvalósítható életforma között. A gúzsbakötött, de kiteljesülésre váró lélek a maga kiegészülését keresi és találja meg a film pergő képeiben. Ez az illúziószerű átélés már levezeti az élet és a társadalom könyörtelen kényszere miatt felgyülemlett keserűséget. A film annyi térbeli és időbeli korlátot sem ismer, mint a könyv és a beleélést kereső számára ennél tökéletesebben jeleníti meg a mult vagy a jelen életét. A filmdráma nézője annak szereplőjévé lesz és így találja meg benne mintegy pótkielégülését mindazért, amit szegényes szürke élete tőle örökre megtagadott. Nem kisebb szociális feladat vár a rádióra sem. A kimondott szónak a modern szociális életnek roppant dinamikus ereje lehet. A szavakba vetett hit társadalmi, gazdasági és politikai irányok sorompóit nyitja meg. Ma a jól megtalált szavak csodatevő szerévé váltak az emberiségnek. De ez a hatás csak akkor lehet meg, ha a földgolyót birtokába vett rádió nem szegődik szűkkörű mellékcélok szolgálatába, hanem a szellem szabadságát tiszteletben tartva, kialakítja a természetének megfelelő stílust és tartalmat.

K. B. O.

A NAPKELET minden közleményéért írója felel. A folyóirat szerkesztője: TORMAY CECILE; s. szerkesztője: HARTMANN JÁNOS. A kiadásért felelős: HEGEDŰS ISTVÁN.

Stephaneum nyomda r. t. — Nyomdaigazgató: KOHL FERENC.